

Työntekijän oikeus Kelan sosiaaliturvaan - kriteerit ja haasteet

Mobiili

17.5.2017

Antti Klemola, Kela

Millä perusteella Suomeen muuttava kuuluu Kelan sosiaaliturvaan?

Oikeus Kelan etuuksiin perustuu

1. Ensisijaisesti Suomessa asumiseen
2. Toissijaisesti Suomessa työskentelyyn, jos työntekijän ei voida katsoa asuvan maassa vakinaisesti

Suomeen muuttava – Kelan sosiaaliturvaan kuulumisen edellytykset

- Onko kyseessä vakinainen muutto Suomeen?
 - Kyllä: muuttajalla on Suomessa asuvana oikeus kaikkeen Kelan sosiaaliturvaan etuuskohtaisten edellytysten täytyessä
 - Koskee kaikkia muuttajia lähtömaasta riippumatta
 - EU-maasta, sopimusmaasta, muusta maasta
 - Kriteerit asumisen vakinaisuudelle määritelly soveltamisalalaissa
 - Myös työsopimus / työskentely Suomessa osoittaa maassa asumisen vakinaisuutta

Sosiaaliturvaa työskentelyn perusteella

- Onko kyseessä vakinainen muutto Suomeen?
 - Ei, mutta muuttajalla voi Suomessa työskentelyn perusteella olla oikeus Kelan sosiaaliturvaan siitä huolimatta, että hänen ei katsota muuttavan Suomeen vakinaisesti asumaan
 - Työskentelyn perusteella vakuutettavalla on käytännössä hyvin samanlaiset etuusoikeudet kuin asuvana vakuutettavalla
 - Työskentelyn perusteella vakuutettavalla on käytännössä hyvin samanlaiset etuusoikeudet lähtövaltiosta riippumatta
 - Lainsäädännössä määritellyt kriteerit, jotka täyttämällä työntekijä kuuluu Kelan sosiaaliturvaan

EU-työntekijän määritelmä ennen vuotta 2004

- ETA-sopimuksen myötä Suomeen tulleelta EU/ETA-kansalaiselta ei voitu enää edellyttää vakinaista Suomessa asumista Kelan *asumisperusteiseen* sosiaaliturvaan kuulumisen edellytyksenä. Oikeus sosiaaliturvaan syntyi jo pelkästään työskentelyn perusteella, vaikka henkilö ei olisi asunut Suomessa
- Kansallisessa lainsäädännössä ei aluksi määritelty työntekijää. EU-asetusta 1408/71 sovellettaessa työntekijänä pidettiin asetuksen liitteeseen (liite 1, M Suomi) kirjatun mukaan *”henkilöä, joka on työeläkejärjestelmää koskevassa lainsäädännössä tarkoitettu työntekijä tai itsenäinen ammatinharjoittaja”*.

Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että EU-työntekijät tulivat asumisperusteista sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön piiriin aina lyhyenkin työsuhteen perusteella, koska työeläkevakuuttamista koskevat työskentelyn kestoon ja palkkaukseen liittyvät rajat ovat niin matalat.

4 kk sääntö

- Työntekijän oikeus soveltamisalalain piiriin kuuluviin etuuksiin (ml. sairausvakuutus) edellyttää 1.8.2004 lukien vähintään 4 kuukauden työskentelytarkoitusta (SovAL 3 b §)
 - Lisäksi työaika vähintään 18 tuntia viikossa ja kokoaikatyön palkka vähintään TES:n mukainen tai 1187 e/kk (v. 2017) – TTL:n työssäoloehtoon luettavaa työskentelyä
 - 4 kk ei ole odotusaika – vakuutetaan jo työskentelyn alkamisesta
 - Sääntö ei koske: työeläkelainsäädäntö, työttömyysturva, julkinen terveydenhuolto, lasten kotihoidon tuki
- Myös EU:n ulkopuolelta tulevaa työntekijää koskevat samat työskentelyn kriteerit 1.1.2014 lukien
 - Lisäksi vaaditaan lupa oleskella ja työskennellä Suomessa -UlkL

4 kk sääntö - väliinputoaminen EU-tilanteissa

- EU-alueella liikkuvaan työntekijään sovelletaan työskentelymaan sosiaaliturvalainsäädäntöä
 - Lainsäädännön soveltaminen vs. vakuuttaminen
- Suomen sosiaaliturvalainsäädännön soveltaminen työntekijään EU-asetuksen 883/2004 perusteella ei tarkoita oikeutta Kelan sosiaaliturvaan, jos työskentely Suomessa on lyhytaikaista tai vähäistä
- Tilanteet, joissa Suomessa työskentelevä ei ole minkään EU-maan sosiaaliturvassa (sv, oikeus lapsilisään ym.)
 - Esim. Ruotsissa tai Virossa asuva rajatyöntekijä pätkätyössä Suomessa

Yhdenvertaista kohtelua?

- EU-lainsäädännön perusteella ulkomaisia työntekijöitä tulee kohdella yhdenvertaisesti suhteessa jäsenvaltion omiin kansalaisiin
 - Yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelma on siinä, että Suomeen ulkomailta työskentelemään tulevan ulkomaan kansalaisen oikeus Kelan sosiaaliturvaan tulee usein arvioiduksi työskentelyä koskevien kriteerien perusteella
 - Ulkomailta Suomeen tulevan/palaavan Suomen kansalaisen oikeus sosiaaliturvaan arvioidaan herkemmin maassa asumista ja vakinaista muuttoa koskevien kriteerien perusteella
 - Aiempi asumishistoria, perhesiteet, kokonaisharkinta

Epätyypilliset työsuhteet

- Pätkätyösuhteet, vuokratyöntekijät, nollatuntisopimukset
- Tyypillisesti tapauskohtaista arviointia vakuuttamisen edellytysten täyttymisestä
 - Arviointia ja seuranta edellytysten täyttymisestä joudutaan tekemään sekä ajassa eteenpäin, että takautuvalla ajalla
 - Riittävä palkka, riittävät viikkotunnit?
 - Missä vaiheessa vakuuttamispäätöstä haetaan?
 - Myönteinen päätös voidaan tehdä työskentelyn keston ajaksi tai vuoden määräajaksi
 - Työntekijänä vakuutettavan päätös voi olla myös toistaiseksi voimassaoleva

Epätyypilliset työsuhteet

- Esim. työsopimus työvoimanvuokrausyrityksen kanssa, joka luovuttaa työntekijän käyttäjäyrityksen palvelukseen
- Toistaiseksi voimassa oleva työsopimus mutta ”töihin tarvittaessa”
 - Tehtävän työn todellista määrää vaikeaa tietää etukäteen
 - Vakuuttamispäätös usein takautuvasti sen jälkeen, kun hakija on selvittänyt toteutuneen työskentelyn määrää
 - Pyydetään palkkakuitti 2 ensimmäiseltä kuukaudelta
 - Myönteinen päätös takautuen työskentelyn keston ajaksi tai jatkoa koskevasta arviosta riippuen vuoden määräajalle

Vakuutuksen päätyminen

- Pääsääntöisesti sosiaaliturvalainsäädännön soveltaminen lakkaa työskentelyn päättyessä
 - Vakuuttaminen lakkautetaan viimeistään työsuhteen päättymispäivään
- Vakuuttaminen voi kuitenkin jatkua, jos
 - Henkilö voidaan katsoa maassa asuvaksi, tai
 - EU-työntekijä saa *palkkatyön nojalla tai seurauksena päivärahaa* (art 11.2), tai
 - Työttömäksi jääneen työntekijän työskentely on kestänyt vähintään 6 kuukautta, hän on työnhakija ja hänellä on edelleen työntekooikeus Suomessa (SovAL 3 b § 4 mom)

Tulorekisteri

- Vuoden 2019 alusta Kela alkaa saada ajantasaisia palkkatietoja suoraan valtakunnallisesta tulorekisteristä
- Kun Kela alkaa saada päivittäin ajantasaiset tulotiedot suoraan rekisteristä, palkkatodistusten, liitteiden ja lisätietopyyntöjen tarve poistuu tai vähenee
 - Tekee prosessista yksinkertaisemman ja nopeamman sekä Kelan että asiakkaan kannalta, jos tulotietoja tarvitaan myös jatkossa vakuuttamista ratkaistaessa